

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2024. № 3.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.3.93>

УДК 591

*Ю. С. Бодашевська,
аспірант, спеціальність «Економіка»,
Поліський національний університет м. Житомир
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7575-7583>*

РОЛЬ МІГРАЦІЙНИХ ТЕОРІЙ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ВІДНОВЛЕННІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

*Yu. Bodashevska,
Postgraduate student, Polissia National University Zhytomyr, Ukraine*

THE ROLE OF MIGRATION THEORIES IN THE SOCIO-ECONOMIC RECOVERY OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Стаття розглядає сучасні виклики, що виникли перед Україною та світовою спільнотою в умовах російської агресії і акцентує увагу на перегляді чинників та детермінант, що впливають на міграційні процеси та ризики соціально-економічного відновлення територіальних громад. Дослідження аналізує зміни в міграційних процесах, які відбулися через геополітичні та безпекові трансформації, спричинені російською агресією, що слугуватиме методологічною основою для ідентифікації основних мотивів, причин та наслідків міграції. Автором доводиться, що інституціоналізація міграційного процесу є ключовою основою для розробки ефективного соціально-

економічного відновлення національної та місцевої економіки, сприятиме покращенню результативності міграційної політики держави. Для досягнення поставленої мети пропонується комплексний аналіз основних теорій міграції та інструментів їх застосування в контексті посилення проблем соціально-економічного відновлення територіальних громад. В статті зроблено акцент на тенденціях подальшого розвитку інституційного забезпечення міграційних процесів на територіальному рівні.

The article discusses the current challenges faced by Ukraine and the international community in the context of russian aggression and focuses on revising the factors and determinants that affect migration processes and the risks of socio-economic recovery of territorial communities. The study analyzes the changes in migration processes that have occurred due to geopolitical and security transformations caused by russian aggression, which will serve as a methodological basis for identifying the main motives, causes and consequences of migration. The author argues that institutionalization of the migration process is a key basis for developing an effective socio-economic recovery of the national and local economies and will help to improve the effectiveness of the government's migration policy. The presented model shows that building a system of integrated management of institutional support for the migration process is a kind of determinant of success and reduction of economic, environmental and social threats at the territorial level. An active migration policy at the level of the territorial community will facilitate the integration of human capital and business into the socio-economic space through institutional support from the public sector and broad public participation. Thus, local authorities should increase investments in the management of the migration process, in the restoration of human, economic and social capital, in the development of socio-economic infrastructure and in improving the quality of life of the population. The armed conflict in Ukraine has actualized a number of challenges related to increased migration, which are of a significant systemic nature and negatively affect the conditions of socio-economic recovery and the quality of life of the population of territorial communities, while

exacerbating a set of national security problems. In order to effectively regulate the consequences of involuntary migration in territorial communities, the institutionalization of the migration process should be considered one of the priority and key tasks. To achieve this goal, the author proposes a comprehensive analysis of the main theories of migration and the tools for their application in the context of amplifying the problems of socio-economic recovery of territorial communities. The article emphasizes the trends in the further development of institutional support for migration processes at the territorial level.

Ключові слова: міграція, міграційний процес, територіальна громада, цілі сталого розвитку, міграційні процеси, економічна компонента, соціальний компонента, екологічний компонента, соціально-економічний розвиток, інституціалізація.

Keywords: migration, migration process, territorial community, sustainable development goals, migration processes, economic component, social component, environmental component, socio-economic development, institutionalization.

Постановка проблеми. Сучасні виклики, які постали перед Україною та світовою спільнотою в умовах російської агресії, поставили питання перегляду чинників та детермінант, які впливають на міграційні процеси та актуалізували пошук нових наукових підходів щодо розуміння природи міграції. Якщо, для України на початку ХХІ ст. активна зовнішня трудова міграція та депопуляція населення, були викликані економічною нестабільністю, неефективною політикою доходів та зниженням якості та рівня життя населення, то з початком російської агресії відбулися певні геополітичні та безпекові трансформації міграційних процесів. Це викликає необхідність ідентифікувати основні мотиви, причини та наслідки як міжнародної, так і внутрішньої міграції, що дасть можливість сформувати ефективну національну міграційну політику, проаналізувати соціальні, економічні та екологічні ризики повоєнного відновлення, збереження людського капіталу та підприємницького потенціалу на територіальному

рівні, розробити інфраструктуру інституціалізації міграційних процесів. На нашу думку, комплексний аналіз основних теорій міграції є основою побудови методології дослідження особливостей міграційних процесів в умовах геополітичних та безпекових викликів, оцінки наслідків впливу міграції на економічні, соціальні, культурні, політичні, екологічні та інших сфери, а також виявлення сучасних тенденцій та закономірностей суспільного розвитку. Змістовний огляд теорій має на меті проаналізувати тенденції та спрогнозувати подальший розвиток інституційного забезпечення міграційних процесів, визначити джерела пошуку інструментарію щодо подолання негативних наслідків міграції для відновлення територіальних громад України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Головною метою управління міграційними процесами є створення умов для ефективного використання людського капіталу, подолання демографічних, соціальних, економічних викликів та забезпечення економічного зростання, яке є засобом стабілізації міграції в країні із забезпеченням високоякісного рівня життя населення. Проблематиці формування технологій управління міграційними процесами та подолання ризиків впливу зовнішньої міграції на соціально-економічний розвиток присвячено публікації таких науковців як Massey D. [7], Aragno J., Hugo G., Pellegrino A., Taylor J. [5], Janicki W. [9], Visar Malaj, Stefano de Rubertis [8], Е. Лібанової [10], Шиманською К. [16], Тахтарової К. [15] та інші. Разом з тим, в умовах воєнної агресії, виникає ряд нових ризиків, пов'язаних з міграцією, тому управління міграційними процесами на територіальному рівні, з метою соціально-економічного відновлення територіальних громад, є предметом даного дослідження.

Постановка завдання. Предметом даного дослідження визначено актуальні питання застосування міграційних теорій для управління міграційним процесом в умовах соціально-економічного відновлення територіальних громад. Для реалізації поставленої мети було проаналізовано основні концептуальні підходи щодо формування та використання міграційних теорій, проведено їх систематизацію та виокремлено головні

переваги, на основі узагальнення наукових концепцій сформовано власну модель управління інституційним забезпеченням міграційного процесу з метою покращення соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Посилення та ускладнення сучасних міграційних процесів, які обумовлені не тільки змінами в політичному, економічному, соціальному, культурному середовищі розвитку територіальних громад України, вони також свідчать про виникнення нових загроз та чинників, що викликають нові види міграції, викликані воєнними загрозами. Але, для розуміння суті, видів та наслідків, викликів нової хвилі міграції на соціально-економічний розвиток територіальних громад потрібно провести ґрунтовний аналіз еволюції та концептуалізації теорій міграцій. Вперше систематизовано основні теорії міграції було науковцями Massey D. [5,7], Aragno J., Hugo G., Pellegrino A., Taylor J. [5], Janicki W. [9] які пропонують класифікувати теорії міграції за економічною, соціологічною та географічною ознаками.

Так, вони визначають, що *економічні чинники міграції є* основною причиною дисбалансу в ринковому механізмі, визначають її як основну детермінанту посилення руху мігрантів, вважають, що економічні чинники компенсують різницю в регіональному розвитку, унормовують та стандартизують інституційну підтримку соціально-економічних процесів. В зв'язку з цим, вони пропонують таку класифікацію теорій міграції за економічною ознакою: *Класична макроекономічна міграційна теорія* пропонує розглядати ключовими підставами для міграції прагнення мігранта, який має високу кваліфікацію до отримання максимального доходу, що одночасно є чинником врівноваження ринку праці, однак лише за відсутності правових та інституційних бар'єрів для міграції; *Неокласична теорія міграції* Neoclassical economic approach розглядає міграцію як умовою різниці між величезним попитом і наявністю трудового капіталу в різних сферах, є механізмом, що має компенсувати цю різницю, а цілею міграції є максимальне залучення для продуктивної праці та також є механізмом

рівноваги та корисна для регіонів, пов'язаних між собою, індивідуальний раціональний розрахунок «витрати-вигоди» від міграції як фінансових та і психологічних; *Нова економічна теорія* (*New household economics of migration*) пропонує аналізувати не особу, а домогосподарства, головною ціллю міграції є мінімізація ризику через диверсифікацію доходів родини, а головною детермінантою міграції є різниця між економічною ситуацією мігранта та країною його походження; *Теорія дуального ринку праці* (*Dual labor market theory*) зазначає, що дефіцит на ринку некваліфікованої (не престижної) праці впливає на міграцію в високорозвинених країнах, але в той же час не впливає на конкуренцію для локальної робочої сили, оскільки мігранти виконують роботу в інших сферах, є механізмом економічної стабілізації в країнах, що залучають мігрантів; *Теорія світової системи* (*The world systems theory of migration*) визначає, що причиною міграції є поляризація світової економіки та пов'язаних структур, а також глобальні системні процеси регуляції пропозицій на ринку праці, які призводять до поглиблення різниць на рівні розвитку країн, і як наслідок спричиняє суттєвий розрив між багатими та бідними країнами.

За *соціологічною ознакою* процеси міграції інтерпретуються, в першу чергу, через ефект взаємозв'язків між різноманітними рівнями соціального простору (об'єднаннями, соціальними групами та соціальними інституціями), а також характеризує зв'язки при прийнятті рішень щодо міграції. Науковці пропонують віднести сюди теорію *Соціальних міграційних мереж* (*Network theory*) в якій найголовнішим фактором впливу на прийняття рішення про міграцію відіграє зв'язок між особами, які вже мігрували та майбутніми мігрантами, наступні хвилі міграції; уточнено механізми прийняття рішень про міграцію, меж незадоволення політичним/економічним станом, суб'єктивне сприйняття гендерних, етнічних, вікових, територіальних, статусних інститутів; *Інституційну теорію* (*Institutional approach theory*), яка зазначає, що кожна наступна хвиля міграції пов'язана з попередньою за допомогою інституційних зв'язків, в тому числі міграційні процеси тривають за допомогою фірм та організацій, які допомагають вирішувати питання

адаптації, асиміляції, при чому частина інституцій можуть діяти як в межах правових норм; *Теорія кумулятивної причинності (Cumulative Causation of Migration)* передбачає, що після того, як відбулася перша міграція, будь-яка наступна міграція зумовлена існуванням мереж соціальної взаємозалежності; міграція змінює соціально-економічну ситуацію тієї території, з якої вона відбулася, а тому наступні особи теж починають мігрувати, є поглиблення розриву рівня життя між мігруючими та маломобільними групами. Інші зміни, які впливають на наступні хвилі міграції є так звані зміни структури “споживання” землі на тих сільських територіях, які зазнали таких процесів та вплив на її вартість; зміни ментальності та потреб мігрантів, створення міграційних мереж тощо; *Теорія непрямих перешкод («push-pull»)* пропонує чотири групи детермінант міграції: пов’язані з місцем походження, пов’язані з місцем міграції, непрямі перешкоди та особистісні чинники; для дослідження причин процесів міграції необхідно досліджувати інтерпретацію власних мотивів, якими керується мігрант та які є важливими базовими детермінантами.

За *географічною ознакою* при класифікації теорій міграції перевага надається демографічній та просторовій компонентам. На думку Крісмана Ф. [9,], Зелінські В. [9] міграція відбувається в певному фізичному просторі (території), вимагає від мігранта подолання певного простору, а також вимагає врахувати адміністративно-політичні умови (перешкоди), які існують в приймаючій країні. Така класифікація включає *Теорію гравітації* за якою міграція відбувається шляхом відділення з існуючої соціальної групи; кожна хвиля міграції генерує зворотні процеси; *Теорію міграційного переходу* на думку вчених яка описує тісний зв’язок між кількістю та характером міграції та демографічних показників; міжнародна, внутрішня, трудова міграції та інші типи змінюються в різні способи; міграції існує постійно і з кожним новим етапом в історії еволюціонує, набуваючи нових форм і якостей.

Також, науковцями Шиманською К. [16], Тахтаровою К.[6], Мульська О. [12], Мейсі Д.С.[5,7] пропонується існуючі теорії міграції поділити, в залежності від рівня реалізації міграційного процесу, на:

- *макроекономічний рівень* – теорії, які орієнтуються пояснити причини та наслідки міграції за допомогою змін макроекономічних показників, таких як, наприклад, вплив на темпи зростання ВВП; інвестиції та міграційний капітал; індекси інфляції, показники рівня безробіття середньої заробітної плати тощо. Цей рівень обґрунтовується та описується такими теоріями, як просторово-міграційного балансу; теорією сегментованого ринку праці та теорією людського капіталу;

- *мікроекономічний рівень* - пропонується розглядати як баланс психологічного процесу адаптаційних процесів (внутрішня мотивація) інтеграції та оцінкою на основі зіставлення очікуваних вигод і передбачуваних витрат (на думку вчених в умовах існуючого вільного вибору та доступності інформації мігранти прямують туди, де вони можуть отримати більше економічних та інших вигод). Цей рівень на думку науковців підтримується теоріями Просторово-міграційного балансу, Новою економічною теорією міграції); Теорією економіки сімейної міграції (К.А. Тахтарова) [6]; Теорією суспільного капіталу; Мережевою теорією;

- *глобалізаційний рівень* – пропонується проаналізувати та застосовувати індикатори глобального міграційного руху між країнами, вважати його закономірним в умовах розширення та поглиблення світових інтеграційних процесів. Цей рівень обґрунтовується Теорією світових систем; Концепцією мобільного переходу; Теорією «тяжіння-віддштовхування»; Концепцією «міжнародних міграційних систем», Теоріями технологічного розвитку та кумулятивної причинності.

В подальшому Білсборроу Р., Крітц М, Злотнік Г., Ван де Каа Д., Лі Е. [1,3] Массей Д. [5,7] Садова У. [14], Риндзак О. [15] спробували сформулювати, користуючись системним підходом, єдину теорію міграції - *теорію міграційних систем*, яка є спробою узагальнити відомі теорії міграції,

враховуючи основні положення кожної, що їх об'єднує. На думку вчених, оцінка стану міграційної системи складається з наступних положень:

- країни - ядра (приймаючої країни або групи країн) та країни, які стають пов'язані з ними через масштабні міграційні потоки;
- географічно країни можуть бути й не пов'язані між собою (головним фактором тут може виступати політичні й економічні відносини);
- можливість існування мультиполярних міграційних систем, при яких країни - ядра можуть бути різні, а країна, з якої мігрують - одна, або навпаки.
- політичні та економічні зміни впливають на еволюцію міграційних системи що призводить до зміни їх структур (наприклад, через економічну, соціальну, культурну, політичну нестабільність та\або зміни країни можуть приєднуватися або ж виходити з цієї системи);
- економічних, які стають ринком праці під впливом договорів та угод.

Наступною спробою формування єдиної теорії міжнародних міграційних процесів стала синтетична теорія, яка була розроблена під керівництвом Д. С. Массея [5,7,9,15], яка запропонувала наступні основні положення, а саме:

- міжнародна міграція виникає у процесі та під впливом трансформації соціальної, економічної і політичної систем;
- супроводжується структурними змінами в економічних відносинах, оскільки основною метою є розповсюдження капіталістичних ринкових відносин на доринкові (аграрні) суспільства та неринкові (які перш за все ґрунтуються на централізованому плануванні суспільства).
- міжнародна міграція є результатом самого розвитку, а не наслідком відсутності економічного розвитку та\або зростання тощо.

Ще однією спробою науковців напрацювати єдину теорію міграційних процесів стало формування концепції міграційного менеджменту (Vimal Gosh) [2,8,15]. Обґрунтовуючи цю концепцію, вчені намагалися довести, що міграція за умови що вона керована, може призвести до позитивних наслідків, застосовуючи принцип «win-win» як для країн-донорів, так і для країн-реципієнтів. Керуючись такими складовими, як: *суб'єкти (актори)*,

практики та дискурси, розробники доводили, що міжнародні інституції, які є потужними та впливовими *суб'єктами* регуляції міграції, мають впливати на формування національних політик наприклад Міжнародна організація з міграції, Міжнародний центр розвитку міграційної політики, Верховний комісар ООН у справах біженців. Наступна важлива складова цієї концепції пов'язана *практиками* щодо розроблення та впровадження заходів для протидії торгівлі людьми, підготовкою державних службовців у транзитних країнах, країнах-донорах, країнах-реципієнтів, допомогою розробки та впровадження міграційних політик у тих країнах, де відсутнє інституційне середовище та нормативно-правове поле в цій сфері. Остання складова концепції міграційного менеджменту включає глобальні *дискурси*, які є дуже важливими для розуміння поняття міграції та її регулювання, мають бути спрямовані на формування механізмів та інструментів, головних принципів та детермінант міграції суб'єктами, які відповідають за управління нею, наприклад напрацювання рекомендацій та сценаріїв міграційної політики для окремих держав від міжнародних організацій, що здійснюють дослідження в цих країнах.

Проаналізувавши концептуальні підходи до причин, ризиків та наслідків міграції, ми зробили спробу схематично відобразити еволюцію міграційних теорій (див. Рис.1.).

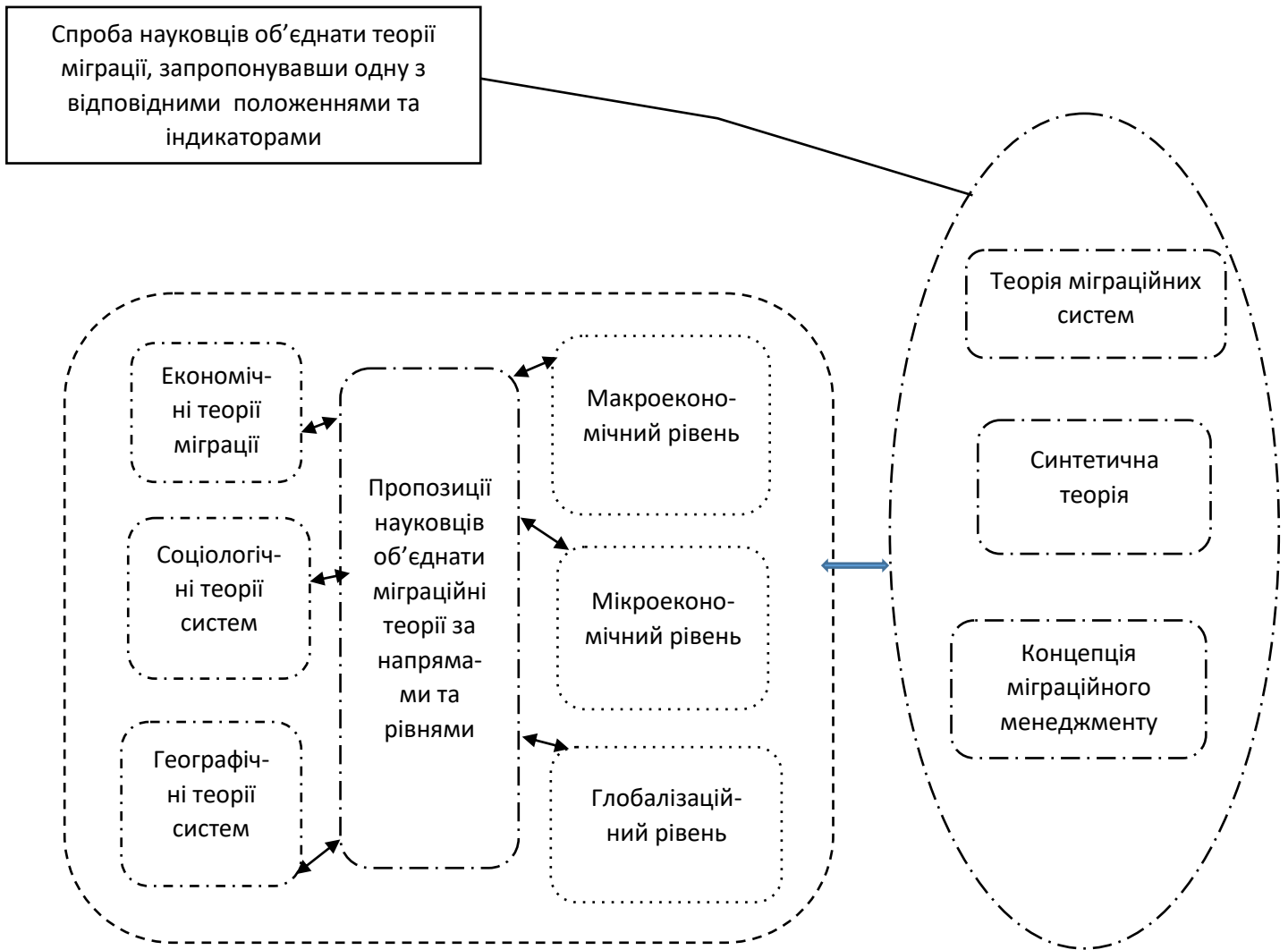

Рис. 1. Еволюція теоретичних підходів до міграційних процесів

Джерело: власні дослідження автора на основі джерел [1,5,9,15]

Таким чином, Рис. 1 відображає, що дотримання якогось одного з розглянутих підходів обмежує висвітлення інших сторін міграційного процесу і висвітлює лише окремі аспекти міграції. Для комплексного розуміння цього поняття необхідне врахування всіх його ракурсів, оскільки для координації, контролю та моніторингу за суспільними інститутами та публічною владою, які зобов'язані здійснювати регуляцію міграційної сфери для досягнення поставлених цілей, має застосовуватися комплекс механізмів (нормативно-правових, організаційно-адміністративних, соціально-економічних, інформаційних тощо). Це передбачає співпрацю державних і недержавних інститутів на місцевому, регіональному, національному та

міжнародному рівнях в сфері управління міграційним процесом. Таким чином, запропоновані теорії міграції носять описовий характер базових причин міграції, пропонуючи різні способи публічного впливу та контролю за міграційним процесом, одночасно доповнюючи одна одну, однак не можуть слугувати основою для подальшої розробки пропозицій щодо інституційного забезпечення міграційної політики в Україні [10, 12].

Після агресії росії, яка відбулася 24.02.2022 року, в Україні розпочалася, на думку Малиновської О.А, масштабна **недобровільна (зовнішня і внутрішня) міграція** [11], яка визначається зміною поведінки особи, що змушена залишити місце проживання, як через страх переслідувань окупантами на окупованих територіях, так і через насильницьке переміщення за межі країни, а також внаслідок посилення, через воєнні дії, соціальних, економічних, екологічних та техногенних ризиків. Також, в умовах сучасних міграційних викликів, територіальні громади стоять перед рядом нових соціально-економічних проблем відновлення, яке потребує повернення людських ресурсів та бізнесу. В цих умовах, потрібна нова концептуальна основа в теоретичному обґрунтуванні інституціоналізації міграційного процесу для прийняття ефективних рішень на територіальному рівні [14].

Отже, територіальна громада сьогодні, є ключовим просторовим суб'єктом, на рівні якого відбувається співпраця, взаємодія та реалізації Цілей сталого розвитку ООН, а саме економічного, соціального, екологічного, посилення культурної активності, збереження місцевої ідентичності та спадщини, які формують унікальний характер кожного населеного пункту. Взаємодія місцевих органів влади, громадських організацій, підприємств та інших установ для вирішення питань сталого розвитку територій та покращення якості життя напряду залежать від результативності управління міграційними процесами враховую три основні компоненти:

- *екологічну* - міграція посилила пошук інструментів для вирішення потреб переміщення людей, інфраструктури та виробництва, відновлення територій, на яких велися бойові дії, а також після

екологічних катастроф викликаних війною (Каховське водосховище, порушення екосистем, збільшення небезпечних відходів, замінування територій тощо);

- *соціальну* – недобровільна міграція викликала соціальну сегрегацію в суспільстві, посилила культурні та релігійні конфлікти, обмежила доступ до публічних послуг: освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, громадської безпеки, ринку праці, житла, культури та спорту. Тому, дослідження механізмів та інструментів інтеграції внутрішніх мігрантів у соціальний простір нових громад є важливим завданням інституціоналізації міграційного процесу на територіальному рівні.;
- *економічний* - міграція актуалізує необхідність врегулювання національної, регіональної місцевої економічної політики та стратегій, формування доступної інфраструктури для релокованого бізнесу, відновлення або розроблення нового стратегічного планування щодо комплексного просторового розвитку та програми комплексного відновлення територій, розробки ефективних механізмів інтеграції високоосвічених внутрішньо переміщених осіб та створення робочих місць та умов для ефективного використання людського потенціалу в громаді, яка його приймає (див. Рис. 2).

Представлена модель показує, що побудова системи комплексного управління інституційним забезпеченням міграційного процесу є своєрідною детермінантою успіху та зменшення ступеня економічних, екологічних та соціальних загроз на територіальному рівні. Активна міграційна політика, на рівні територіальної громади, сприятиме інтегруванню в соціально-економічний простір людського капіталу та бізнесу, через інституційну підтримку публічного сектору та широку громадську участь. Таким чином, місцева влада повинна збільшувати інвестиції в управління міграційним процесом, у відновлення людського, економічного і соціального капіталу, в розвиток соціально-економічної інфраструктури та підвищення якості життя населення.

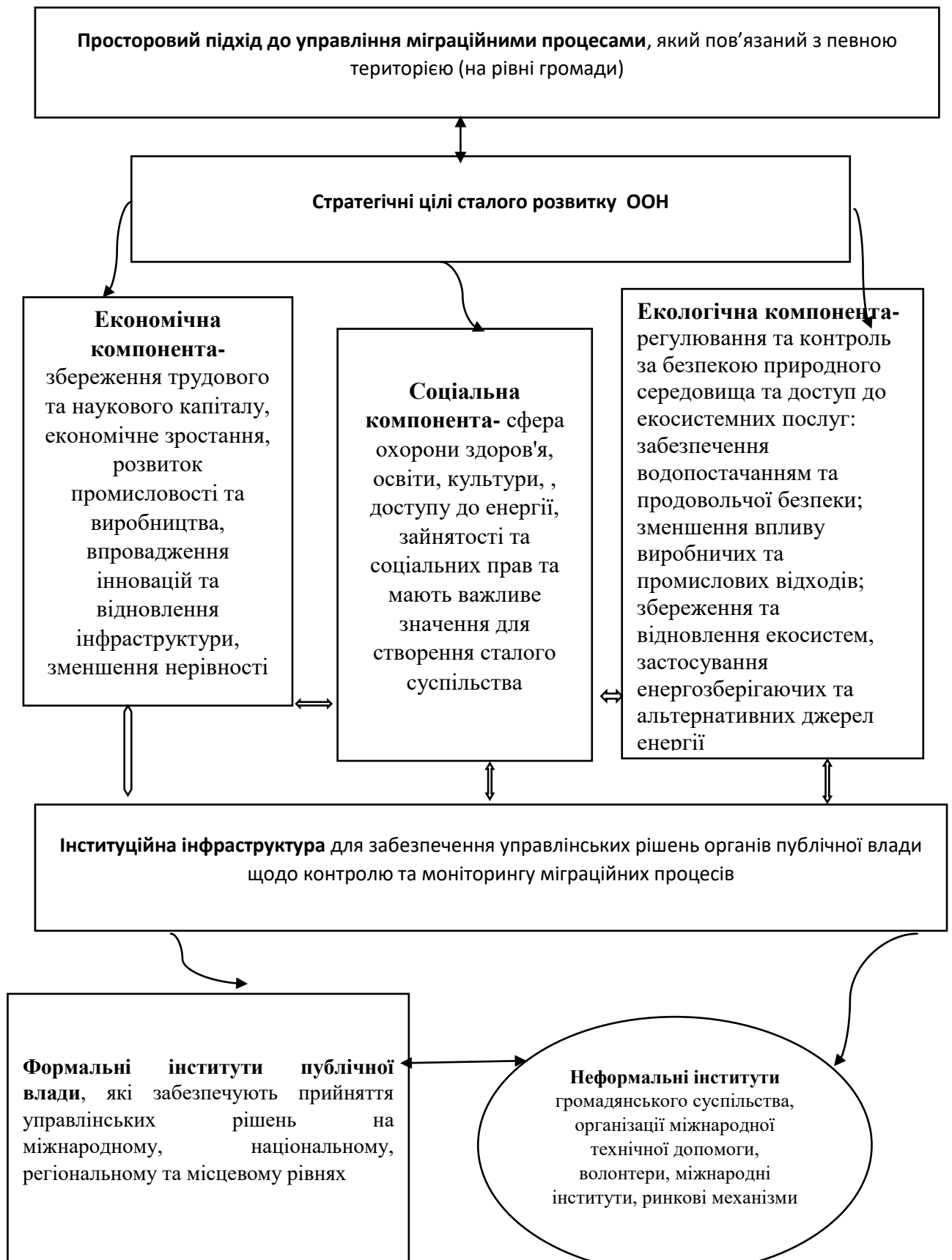

Рис. 2. Модель комплексного управління інституційним забезпеченням міграційного процесу територіальної громади

Джерело: власні дослідження автора на основі джерел [9 - 16]

Висновки. Отже, збройний конфлікт в Україні актуалізував низку викликів, пов'язаних з посиленням міграції, які мають суттєвий системний характер та негативно позначаються на умовах соціально-економічного відновлення та якості життя населення територіальних громад, одночасно посилюють комплекс проблем національної безпеки. Для ефективного регулювання наслідків недобровільної міграції в територіальних громадах, потрібно вважати одним з пріоритетних та ключових завдань інституціоналізацію міграційного процесу. Таким чином, органи місцевого самоврядування, при стратегічному плануванні соціально-економічного відновлення, мають застосовувати модель комплексного управління міграційним процесом для підвищення конкурентоспроможності, демографічного зміцнення, забезпечення національної безпеки.

Тому, необхідно провести подальше дослідження в напрямку забезпечення, на державному та місцевому рівнях, ефективного інституційного регулювання міграційних процесів для вирішення таких завдань, а саме: формування ресурсного потенціалу та розроблення заходів щодо його реалізації; забезпечення здатність країни, територіальних громад до макро - та мікроекономічного відновлення шляхом залучення інвестиційних, інноваційних та фінансових інструментів, міжнародних інституцій для підвищення якості життя населення територіальних громад.

Література

1. de Haas, H. A theory of migration: the aspirations-capabilities framework. *CMS* 9, 8 (2021). <https://doi.org/10.1186/s40878-020-00210-4>
2. Ghosh, Bimal, *Managing Migration: Time for a New International Regime?* New York: Oxford University Press, 2000, p. 8 : <https://fdslive.oup.com/www.oup.com/academic/pdf/13/9780198297642.pdf>
3. Held Tobias, Conrad Christian. *The Politics of International Migration and its Management Conception.* URL:

<https://migrablog.wordpress.com/2014/10/08/the-politics-of-international-migration-and-its-management-conception-3/>

4. Libanova, E. M., Pozniak, O. V., & Tsybal, O. I. (2022). Masshtaby ta naslidky vymushenoї mihratsii naseleńnia Ukrainy vnaslidok zbroinoї ahresii Rosiiskoi Federatsii [Scale and Consequences of Forced Migration of the Population of Ukraine as a Result of Armed Aggression of the Russian Federation]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika - Demography and Social Economy*, 2 (48), 37-57. <https://doi.org/10.15407/dse2022.02.037>

5. Massey, Douglas & Arango, Joaquin & Hugo, Graeme & Kouaouci, Ali & Pellegrino, Adela & Taylor, J. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*. 19. 431. [10.2307/2938462](https://doi.org/10.2307/2938462).

6. Takhtarova, K. A. (2015), «Rozvytok trudovoi mihratsii v systemi mizhnarodnykh trudovykh komunikatsii: metodolohichni aspekt», *Visnyk Pryazovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu, Ekonomichni nauky*, Issue 29, pp. 37-45.

7. Theories of International Migration: a Review and Appraisal / Douglas S. Massey et al. *Population and Development Review*. 1993. Vol. 19, No. 3. P. 431-466.

8. Visar Malaj & Stefano de Rubertis, 2017. "Determinants of migration and the gravity model of migration – application on Western Balkan emigration flows," *Migration Letters*, *Migration Letters*, vol. 14(2), pages 204-220, May.

9. Wojciech Janicki, *Migracje kompensacyjne jako czynnik wzrostu obszarów peryferyjnych. Rola ukrytego kapitału ludzkiego*, 2015. UMCS Lublin, s. 292.

10. Людський розвиток в Україні: інституційне підґрунтя соціальної відповідальності : кол. моногр. / за ред. Е. М. Лібанової; відпов. за випуск О. В. Макарова, О. М. Хмелевська; Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. Київ, 2017. 368 с

11. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія / О. А. Малиновська. К. : НІСД, 2018. 472 с.

12. Мульська О. П. Міграційні процеси & економічне зростання: теорія каузальності та практика ефективного управління: монографія. Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», Львів, 2022. 472 с. ISBN 978-966-02-9917-7
13. Проекція концепцій міжнародної міграції щодо пояснення характеру й мотивів трудової міграції українців до Польщі / Т. Аструмович-Лейк, Я. Б. Турчин, О. Я. Івасечко // Регіональні студії. Ужгород, Видавничий дім «Гельветика». Вип. 24. 2021. С. 94-102.
14. Регіональна міграційна політика та механізми її реалізації / наук. ред. У. Я. Садова. Львів: Ін-т регіон. досліджень НАН України, 2011. 528 с.
15. Риндзак О. Т. Міграційна політика в Україні: виклики та інтеграційні перспективи: монографія / НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього»; наук. ред. д. е. н., проф. У. Я. Садова. Львів: Каменяр, 2019. 422 с
16. Шиманська К. Теоретичні засади дослідження процесів міжнародної міграції: аналіз розвитку та ключових положень міграційних теорій. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки, 2017. № 1 (79). С. 127-137.

References

1. de Haas, H. (2021), “A theory of migration: the aspirations-capabilities framework”, CMS, vol. 9, 8. <https://doi.org/10.1186/s40878-020-00210-4>
2. Bimal, G. (2000), *Managing Migration: Time for a New International Regime?*, Oxford University Press, New York, available at: <https://fdslive.oup.com/www.oup.com/academic/pdf/13/9780198297642.pdf> (Accessed 05 March 2024).
3. Tobias, H. and Christian, C. (2014), “The Politics of International Migration and its Management Conception”, available at: <https://migrablog.wordpress.com/2014/10/08/the-politics-of-international-migration-and-its-management-conception-3/> (Accessed 05 March 2024).

4. Libanova, E.M. Pozniak, O.V. and Tsymbal, O.I. (2022), "Scale and Consequences of Forced Migration of the Population of Ukraine as a Result of Armed Aggression of the Russian Federation", *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika - Demography and Social Economy*, vol. 2 (48), pp 37-57. <https://doi.org/10.15407/dse2022.02.037>
5. Massey, D. Arango, J. Hugo, G. Kouaouci, A. Pellegrino, A. and Taylor, J. (1993), "Theories of International Migration: A Review and Appraisal", *Population and Development Review*, vol. 19. 431. 10.2307/2938462.
6. Takhtarova, K.A. (2015), "Development of labor migration in the system of international labor communications: methodological aspect", *Visnyk Pryazovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu, Ekonomichni nauky*, vol. 29, pp. 37-45.
7. Massey, D.S. (1993), "Theories of International Migration: a Review and Appraisal", *Population and Development Review*, vol. 19, no. 3, pp. 431-466.
8. Malaj, V. and de Rubertis, S. (2017), "Determinants of migration and the gravity model of migration – application on Western Balkan emigration flows", *Migration Letters*, vol. 14 (2), pp. 204-220.
9. Janicki, W. (2015), *Migracje kompensacyjne jako czynnik wzrostu obszarów peryferyjnych. Rola ukrytego kapitału ludzkiego [Compensatory migrations as a factor in the growth of peripheral areas. The role of hidden human capital]*, UMCS, Lublin.
10. Libanova, E.M. (2017), *Liuds'kyj rozvytok v Ukraini: instyutsijne pidgruntia sotsial'noi vidpovidal'nosti [Human development in Ukraine: the institutional foundation of social responsibility]*, In-t demohrafii ta sotsial'nykh doslidzhen' imeni M.V. Ptukhy NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
11. Malynovs'ka, O.A. (2018), *Mihratsijna polityka: hlobal'nyj kontekst ta ukrains'ki realii [Migration policy: global context and Ukrainian realities]*, NISD, Kyiv, Ukraine.
12. Mul'ska, O.P. (2022), *Mihratsijni protsesy & ekonomichne zrostannia: teoriia kauzal'nosti ta praktyka efektyvnoho upravlinnia [Migration processes & economic growth: the theory of causality and the practice of effective*

management], Derzhavna ustanova «Instytut rehional'nykh doslidzhen' imeni M.I. Dolishn'oho NAN Ukrainy», L'viv, Ukraine.

13. Astramovych-Lejk, T. Turchyn, Ya.B. and Ivasechko, O.Ya. (2021), “Projection of concepts of international migration regarding the explanation of the nature and motives of labor migration of Ukrainians to Poland”, *Rehional'ni studii*, vol. 24, pp. 94-102.

14. Sadova, U.Ya. (2011), *Rehional'na mihratsijna polityka ta mekhanizmy ii realizatsii* [Regional migration policy and mechanisms for its implementation], *In-t rehion. doslidzhen' NAN Ukrainy*, L'viv, Ukraine.

15. Ryndzak, O.T. (2019), *Mihratsijna polityka v Ukraini: vyklyky ta intehratsijni perspektyvy* [Migration policy in Ukraine: challenges and integration prospects], NAN Ukrainy, DU «Instytut rehional'nykh doslidzhen' im. M.I. Dolishn'oho». Kameniar, L'viv, Ukraine.

16. Shymans'ka, K. (2017), “Theoretical foundations of the study of international migration processes: analysis of the development and key provisions of migration theories”, *Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky*, vol. 1 (79), pp. 127-137.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2024 р.